
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 636.3:338.43

DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.2.8>

Аверчева Н.О.

кандидат економічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри загальноекономічної підготовки,
Державний вищий навчальний заклад
«Херсонський державний аграрний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4534-639X>

Avercheva Natalia

State Higher Educational Institution
“Kherson state Agrarian University”

ПЕРСПЕКТИВИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ВІВЧАРСТВА

PROSPECTS OF EFFECTIVE DEVELOPMENT OF THE SHEEP BREEDING INDUSTRY

В статті проведено дослідження рівня ефективності галузі вівчарства, виявлено загальну тенденцію скорочення поголів'я і обсягів виробництва продукції, більшою мірою у підприємствах, порівняно з господарствами населення. Дослідження регіонального розміщення поголів'я овець свідчить про їх концентрацію у південних і західних областях України. Основними причинами негативних процесів визначено збитковість виробництва, втрату зв'язків з переробними підприємствами, руйнацію селекційної, матеріально-технічної і кормової бази, зниження продуктивності тварин. Проведений аналіз організаційно-економічних особливостей, сучасного стану та методичних основ ефективного розвитку галузі вівчарства свідчить, що галузь має потенціал і велике значення у забезпеченні ринку необхідною продукцією, але в процесі реформування зазнала значних втрат і перетворилася на непривабливий і неефективний вид бізнесу. На основі комплексного дослідження проблем і перспектив розвитку галузі вівчарства в країні, запропоновано заходи щодо підвищення прибутковості ведення бізнесу у підприємствах на основі економічного управління витратами і зниження собівартості продукції.

Ключові слова: вівчарство, економічна ефективність, продукція, м'ясо овець, вовна, рентабельність.

В статье проведено исследование уровня эффективности отрасли овцеводства, выявлено общую тенденцию сокращения поголовья и объемов производства продукции, в большей степени в предприятиях, по сравнению с хозяйствами населения. Исследование регионального размещения поголовья овец свидетельствует об их концентрации в южных и западных областях Украины. Основными причинами негативных процессов определены убыточность производства, потеря связей с перерабатывающими предприятиями, разрушение селекционной, материально-технической и кормовой базы, снижение продуктивности животных. Проведенный анализ организационно-экономических особенностей, современного состояния и методических основ эффективного развития отрасли овцеводства свидетельствует, что отрасль имеет потенциал и большое значение в обеспечении рынка необходимой продукцией, но в процессе реформирования понесла значительные потери и превратилась в неэффективный вид бизнеса. На основе комплексного исследования проблем и перспектив развития отрасли овцеводства в стране, предложены меры по повышению прибыльности ведения бизнеса в предприятиях на основе экономического управления затратами и снижения себестоимости продукции.

Ключевые слова: овцеводство, экономическая эффективность, продукция, мясо овец, шерсть, рентабельность.

Defining directions for improving the efficiency of sheep production is a relevant topic of research, as the industry is currently problematic in increasing production volumes and improving efficiency, but it has significant potential and new opportunities for effective development. The purpose of the article is theoretical, methodical and practical substantiation of directions of effective development of the sheep industry. The statistical, monographic, economic-mathematical and graphic methods are used in the research process. The level of efficiency of the sheep breeding industry is investigated, the general tendency of reducing the number of livestock and the production volume of products, to a greater extent in enterprises, compared to households are revealed. A study of the regional distribution of sheep shows that they are concentrated in the southern and western regions of Ukraine. In recent years, sheep breeding development has been stimulated by the growing demand in the domestic market for organic, ecological sheep meat and dairy products, the increasing needs of wool processing companies, the European integration processes in the Ukrainian economy, which encourage producers to expand their range and improve products quality. Therefore, the use of the organizational and economic benefits of sheep breeding to ensure its effective development creates prospects for capacity building and production profitability. The analysis of organizational and economic features, the current state and methodological foundations of effective development of the sheep breeding industry shows that the industry has the potential and great importance in providing the market with the necessary products, but in the process of reforming has suffered considerable losses and has become an unattractive and inefficient type of business. The practical significance of the research is the ability of enterprises to use proposals for improving economic cost management through the introduction of management accounting, budgeting of operating activities to determine the actual size and composition of costs and control the use of all types of production resources. The prospects for further research are related to the sheep product market research and price trends.

Key words: sheep breeding, economic efficiency, products, sheep meat, wool, profitability.

Постановка проблеми. В сучасних умовах для галузі вівчарства відкриваються нові перспективи. Вони, в першу чергу, обумовлені глобальними кліматичними змінами, оскільки вівці не вибагливі до впливу зовнішнього середовища, використовують пасовища, не придатні для інших видів тварин. По-друге, європейський напрям інтеграції економіки України створює умови для відкриття нових ринків збуту продукції, її урізноманітнення і підвищення якісних показників. Економічні переваги вівчарства перед іншими галузями тваринництва обумовлені низьким рівнем енергетичних витрат, що сприяє зниженню собівартості продукції.

Ефективний розвиток галузі позитивно впливає на покращення зайнятості сільського населення, рівня доходів працівників. Незамінна роль галузі у забезпеченні переробної та легкої промисловості сировиною – вовною, овчиною, каракулем, шкірою. Саме на основі продукції вівчарства виробляють унікальні (екологічні, крафтові) продукти харчування (м'ясо, молоко, бринзу).

Проте, фактичний стан виробництва і ефективності ведення господарської діяльності в галузі вівчарства є досить низьким, протягом тривалого періоду реформ більшість господарств відмовилися від утримання овець через збитковість і розбалансування ринків збуту. Тому визначення напрямів підвищення ефективності виробництва продукції вівчарства є актуальною темою дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку вівчарства постійно привертають увагу науковців і практиків. Відомі в країні дослідники В.М. Іовенко, Л.О. Сиротюк, Т.І. Нежлуценко, Шелест Л.С., Штомпель М.В., Вовченко Б.О., Безпалова Н.О., Вдовиченко Ю.В., Жарук П.Г. вивчали технологічні, організаційні та економічні проблеми галузі [1-5]. Беженар І.М. на основі аналізу зовнішніх та внутрішніх чинників, які впливають на конкурентоспроможність галузі, визначає організаційно-економічні резерви її підвищення. Розроблено організаційно-економічні заходи на макро– і мікрорівнях, спрямовані на реалізацію стратегічних цілей розвитку й підвищення ефективності галузі [6, с. 33-36].

В статті Бойко В.О. проведено аналіз сучасного стану вівчарства та його племінної бази й окреслені перспективи ведення галузі в господарствах Херсонської області. Визначено причини занепаду галузі: диспаритет цін на промислову і сільськогоспо-

дарську продукцію; відсутність цивілізованого ринку збуту продукції та державної підтримки галузі; відсутність сприятливих економічних умов для розвитку галузей, пов'язаних із продукцією вівчарства. Головним напрямом підвищення рівня ефективності є інтенсифікація: зміцнення кормової бази, зростання рівня та якості годівлі овець; удосконалення матеріально-технічної бази, механізація виробничих процесів; використання прогресивних форм організації та оплати праці. З метою відродження галузі вівчарства на Херсонщині як одного з перспективних напрямів розвитку тваринництва рекомендовано створення сучасних підприємств із глибокою переробкою виробленої продукції й передовими технологіями [7, с. 26-33].

У статті Ковальова Д.В. досліджено регіональні аспекти розвитку вівчарства, здійснено економічну оцінку сучасних особливостей розвитку галузі, акцентовано увагу на унікальності біологічних властивостей овець та необхідності їх використання для рішення складних соціальних та економічних проблем розвитку регіону, зроблено пропозиції щодо виведення з кризового стану та відродження галузі [8, с. 42-48].

Метою статті є теоретичне, методичне та практичне обґрунтування напрямів ефективного розвитку галузі вівчарства. Для її реалізації поставлені наступні завдання: визначити методичні особливості та систематизувати показники ефективності виробництва продукції вівчарства; дослідити сучасний стан галузі в Україні; обґрунтувати науково-теоретичні аспекти ефективного розвитку галузі вівчарства в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є економічні процеси, які відбуваються в галузі вівчарства і зумовлюють її розвиток в Україні, впливають на підвищення економічної ефективності виробництва продукції.

У процесі дослідження застосовувалися: статистичний метод – для визначення сучасних тенденцій розвитку вівчарства в Україні; монографічний – для систематизації науково-теоретичних положень щодо ефективного розвитку галузі; економіко-математичний – для розрахунків динаміки, структури та ефективності виробництва м'яса овець і вовни; графічний метод для наочного відображення процесів.

Виклад основного матеріалу. В умовах ринку виробники ставлять за мету отримання прибутку, а якщо продукція приносить збитки, намагаються від неї відмовитися. Причини збитковості галузі вівчарства досліджені і висвітлені в наукових публікаціях за цей період досить широко, вони носять комплексний характер і вимагають не тільки заохочення виробників, а й дієвої підтримки держави. До основних, зокрема, належать:

- відсутність державного регулювання виробництва, ціноутворення, що спричинило диспаритет цін;
- скорочення системи заготівель вовни і роботи підприємств первинної переробки вовни;
- порушення системи ведення селекційно-плеємної роботи у вівчарстві, втрата селекційних досягнень і цінних генотипів овець, ряду наукових досягнень;
- низький рівень оплати праці спеціалістів, вівчарів [4, с. 249].

На ефективний розвиток вівчарства впливають не тільки природно-кліматичні та господарські умови регіону, а й традиції населення по утриманню овець, етнічна культура споживання продукції галузі. Переваги вживання баранини, ягнятини та овечого молока для більшості населення країни не доведені. Крім того, ці продукти мають лікувальні властивості для дієтичного та дитячого харчування. Тому вівчарство має зональний принцип розташування. Розміщення галузі має традиційні регіони: Південний і Західний. Найбільше поголів'я овець і кіз у 2018 р. утримувалось в Одеській області 319,1 тис. голів (25,2% від загальної чисельності овець), у Закарпатській – 153,7 тис. голів – це 12,1% від загального поголів'я по країні. Слід відзначити, що це область, в якій поголів'я овець і кіз за три роки зросло на 8,5%. Частка Херсонської області серед регіонів невисока – тут утримувалось 41,6 тис. голів – 3,3% від поголів'я в країні.

В цілому по Україні рівень споживання м'яса овець в розрахунку на одну особу дуже низький. У структурі виробництва м'яса за видами на вівчарство припадає 0,61%, а у розрахунку на одну особу населення вироблено у 2018 р. 335,5 г м'яса овець при

нормативному рівні споживання – 1 кг. Отже, для задоволення внутрішньої потреби країни необхідно наростити обсяги виробництва втричі.

Зростання обсягів виробництва продукції вівчарства є важливим завданням аграрного сектору економіки. Визначення напрямів успішного вирішення цього завдання можливе лише за умови постійного проведення об'єктивної всебічної оцінки стану розвитку вівчарства і рівня ефективності виробництва продукції галузі. Галузь вівчарства впродовж тривалого періоду економічних реформ прийшла в глибокий занепад, що підтверджують дані офіційної статистики. Дослідження динаміки поголів'я овець в Україні свідчить, що галузь знаходиться в складному стані і поголів'я постійно скорочується. На кінець 2018 р. поголів'я овець було 698,5 тис. голів – це лише 72,5% до рівня 2000 р., з них вівцематок 461,2 тис. голів, на 22,3% менше рівня 2000 р. (табл. 1).

Таблиця 1

Поголів'я овець і кіз в Україні, тис. голів на кінець року; тис. голів

Показники	Роки								2018 р. у% до 2000 р.
	2000	2005	2010	2014	2015	2016	2017	2018	
Вівці та кози	1875,0	1629,5	1731,7	1371,1	1325,3	1314,8	1309,3	1268,6	67,7
у тому числі									
вівці	963,1	872,2	1100,5	785,8	743,9	718,9	727,2	698,5	72,5
з них вівцематки і ярки	593,5	609,6	792,3	524,6	496,7	473,1	481,0	461,2	77,7
Поголів'я овець і кіз за категоріями господарств									
підприємства	413,3	270,9	298,4	205,5	186,9	187,2	187,0	182,3	44,1
з них фермерські господарства	6,0	32,9	57,9	46,8	43,5	45,0	46,2	43,8	у 7,3 р. б.
господарства населення	1461,7	1358,6	1433,3	1165,6	1138,4	1127,6	1122,3	1086,3	74,3

Джерело: складено за [9–10]

У підприємствах утримувалось у 2018 р. 182,3 тис. голів – це лише 14,4% від загального поголів'я овець і кіз, спад у порівнянні з 2000 р. становить 55,9%. Господарства населення також поступово відмовляються від утримання овець і кіз – за період 2000-2018 рр. поголів'я скоротилося від 1411,7 до 1086,3 тис. голів, або на 25,7%. Але їх частка в утриманні овець і кіз 85,6%, тобто вони є основною категорією господарств у вівчарстві і козівництві. Фермерські господарства утримували на кінець 2018 р. 43,8 тис. голів, що у 7,3 рази більше 2000 р., їх частка у загальному поголів'ї незначна – 3,4%. На нашу думку, саме фермерські господарства мають перспективи у розвитку вівчарства, оскільки вони спроможні консолідувати ресурсний потенціал на ефективному розвитку галузі. Дослідження більш тривалого періоду динаміки свідчить, що катастрофічний спад поголів'я в галузі відбувся у 1990-2000 рр., коли поголів'я овець і кіз скоротилося у 4,5 рази – від 8418,7 до 1875 тис. голів (рис. 1).

У 2018 р. в цілому по країні утримували овець і кіз 688 підприємств, з яких концентрація поголів'я у 600 підприємствах (це 12,8% від загальної кількості) була менше 500 голів і тільки 88 підприємств утримували більше 500 голів. Проте, частка підприємств, які утримували більше 500 голів у загальній кількості овець і кіз була 115,8 тис. голів (63,5%), іншим належало лише 66,7 тис. голів (36,5%).

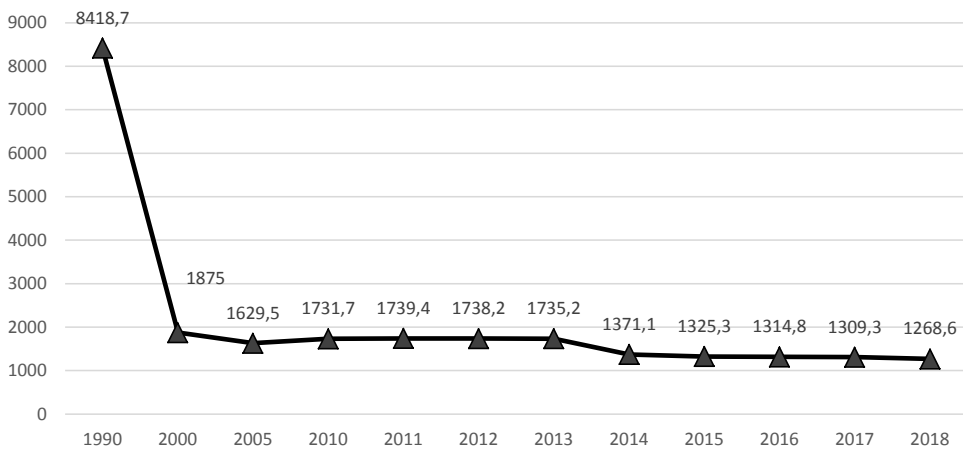

Рис. 1. Поголів'я овець і кіз в Україні, (на кінець року; тис. голів)

Динаміка поголів'я відповідно впливає і на обсяги виробництва. У 2018 р. було вироблено 2354,9 тис. т м'яса всіх видів у забійній масі, з якого частка вівчарства і козівництва становить лише 0,6%, це менше навіть у порівнянні з 2000 р., коли питома вага галузі у виробництві м'яса всіх видів становила 1,0% (табл. 2).

Таблиця 2

Виробництво продукції вівчарства в Україні

Види продукції	Роки								2018 р. у% до 2000 р.
	2000	2005	2010	2014	2015	2016	2017	2018	
М'ясо (у забійній масі), тис. т	1662,8	1597,0	2059,0	2359,6	2322,6	2323,6	2318,2	2354,9	141,6
у т. ч. баранина та козлятина	17,2	16,2	21,0	14,4	13,7	13,4	13,5	14,3	83,1
питома вага,%	1,0	1,0	1,0	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	x
Виробництво баранини та козлятини за категоріями господарств									
у підприємствах	2,3	2,1	1,2	0,9	0,6	0,6	0,8	0,9	39,1
у господарствах населення	14,9	14,1	19,8	13,5	13,1	12,8	12,7	13,4	90,0
Вовна, т	3400	3195	4192	2602	2270	2072	1967	1908	56,1
у тому числі									
овеча	3230	3023	4059	2561	2233	2033	1924	1865	57,7
Виробництво вовни за категоріями господарств									
у підприємствах	1311	692	710	379	314	266	255	236	18,0
з них у фермерських господарствах	9	71	128	84	69	55	55	57	633,3
у господарствах населення	2089	2503	3482	2223	1956	1806	1712	1672	80,0

Джерело: складено за [9–10]

Із загального обсягу виробництва баранини і козлятини у 2018 р. 14,3 тис. т лише 0,9 тис. т, або 6,3% виробили підприємства. Основне виробництво зосереджено у господарствах населення – їх частка становить 93,7%. Скорочення виробництва у підприємствах за 2000-2018 рр. 60,9%, а у господарствах населення – 10% (рис. 2).

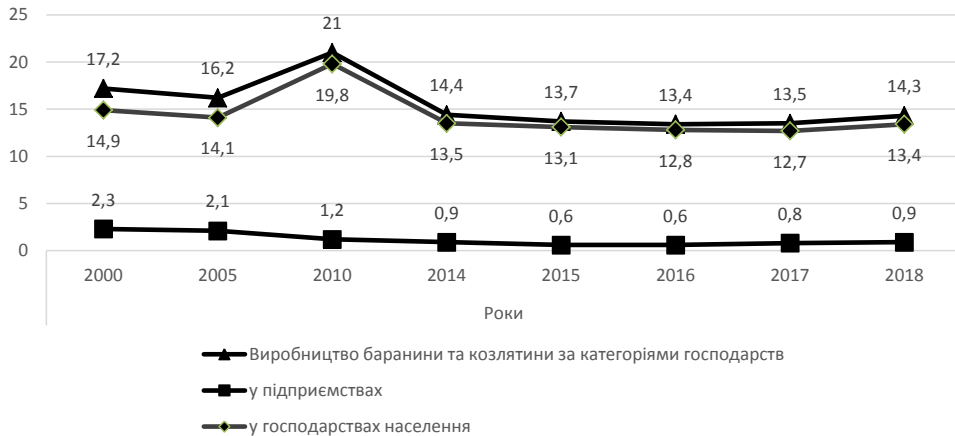

Рис. 2. Динаміка виробництва баранини та козлятини за категоріями господарств в Україні, тис. т

Виробництво вовни всіх видів у 2018 р. 1908 т, з якої на овечу припадає 1865 т, або 97,7%. У 2000 р. всіма категоріями господарств було вироблено 3230 т овечої вовни, а у 2018 р. – 1865 т, що менше на 42,3%. Обсяги виробництва у підприємствах скоротилися більше як у 5 разів – від 1311 до 236 т, а у господарствах населення – від 2089 до 1672 т (на 20,0%).

Таким чином, проведені дослідження розвитку галузі в Україні свідчать про скорочення поголів'я овець, обсягів виробництва м'яса овець і вовни за всіма категоріями господарств. Основною причиною негативних процесів є збитковість виробництва, втрата зв'язків з переробними підприємствами, руйнація матеріально-технічної і кормової бази, зниження продуктивності тварин.

Ефективність виробництва у вівчарстві має три складові, які проявляються у економічних показниках, соціальному ефекті від розвитку галузі та екологічному аспекті виробництва (табл. 3).

За різнобічністю продукції вівчарство займає одно із перших місць серед галузей тваринництва. Від овець одержують вовну, каракульські смушки, хутряні і кожухові овчини, продукти харчування – м'ясо, сало, молоко.

Натуральними показниками економічної ефективності вівчарства є:

- продуктивність тварин – насамперед настриг вовни з однієї голови овець та середньодобовий приріст живої маси молодняка чи овець на відгодівлі;
- вихід продукції в натуральному і вартісному вираженні у розрахунку на одну вівцематку;
- плодючість овець – вихід ягнят на 100 вівцематок;
- виробництво продукції – вовни, приросту живої маси, смушок у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь;
- продуктивність праці або трудомісткість виробництва продукції;
- оплата корму продукцією або витрати кормів на одиницю продукції.

Вартісні показники, що характеризують економічну ефективність виробництва продукції вівчарства: собівартість 1 ц приросту живої маси і 1 ц вовни; вартість кормів на 1 ц приросту живої маси і 1 ц вовни; ціна реалізації 1 ц баранини і вовни; прибуток і рівень рентабельності галузі. Методичні особливості їх визначення і порядок розрахунку за видами продукції систематизовано (табл. 4).

Таблиця 3

Складові ефективності галузі вівчарства

Складові ефективності галузі вівчарства	Визначення
Економічна	– проявляється у перевищенні результатів виробництва і реалізації кожного виду продукції над витратами, що виражені системою натуральних і вартісних показників; – використання у вівчарстві більш дешевих кормових ресурсів та менші енергетичні витрати забезпечують створюють основу для підвищення ефективності виробництва продукції;
Соціальна	– розвиток вівчарства сприяє зростанню рівня доходів і зайнятості сільського населення, надходженню коштів до місцевих бюджетів, розвитку сільських територій; – продукція вівчарства є сировиною для розвитку переробної промисловості, де формується додана вартість; – унікальність продуктів і їх незамінність створюють можливості для брендування і розвитку туристичного бізнесу в сільській місцевості.
Екологічна	– вівці використовують пасовища, непридатні для випасу інших видів тварин, в результаті підвищується ефективність використання кормових угідь і земельних ресурсів; – баранина і овече молоко вважаються найбільш екологічно чистими видами продуктів тваринного походження, мають стати незамінною складовою харчування населення.

Джерело: систематизовано автором

Таблиця 4

Показники економічної ефективності виробництва продукції у вівчарстві

Показники	Методичні основи визначення
Вовна	
Середній настриг вовни від однієї вівці, кг	Визначається діленням загального настригу на поголів'я овець
Собівартість 1 ц вовни, грн	Витрати, віднесені на вовну, відносять до одержаного настригу вовни
Ціна реалізації 1 ц, грн	Виручку від реалізації продукції відносять до кількості реалізованої вовни
Прибуток, збиток (-) на 1 ц вовни, грн	Різниця між доходами і витратами по реалізованій вовні у розрахунку на одиницю продукції
Рівень рентабельності, збитковості (-),%	Відношення прибутку до повної собівартості продукції у відсотках
Баранина	
Середньодобовий приріст однієї голови, г	Відношення одержаного приросту до середньорічного поголів'я овець на відгодівлі, виражений у грамах в розрахунку на 1 день
Собівартість 1 ц живої маси, грн	Витрати, віднесені на м'ясо овець, віднесені до живої маси овець
Ціна реалізації 1 ц живої маси, грн	Виручка від реалізації у розрахунку на 1 ц реалізованої живої маси овець
Прибуток, збиток (-) на 1 ц живої маси, грн	Різниця між виручкою і повною собівартістю реалізованої продукції у розрахунку на 1 ц
Рівень рентабельності, збитковості (-),%	Відношення прибутку до повної собівартості, виражене у відсотках

Особливістю галузі вівчарства є те, що в процесі утримання овець формуються два основні види продукції – вовна і прирости овець, додаткова продукція – ягнята, смужки, побічна продукція – гній. У вівчарстві молочного напрямку продуктивності основними видами продукції є молоко і прирости овець, а додатковими видами продукції – вовна і ягнята [21, с. 12-18]. Тому визначення собівартості продукції також має свої методичні особливості через їх розподіл між основними, додатковими і побічними видами продукції, впливає на показники прибутковості і рентабельності вовни і м'яса овець.

Зокрема, запропоновано методичний підхід до визначення економічної ефективності різних напрямів внутрішньогалузевої спеціалізації, що дасть змогу підвищити конкурентоспроможність галузі диверсифікацією виробничих видів діяльності вівчарських підприємств [12, с. 33–36]. Методика розподілу витрат у вівчарстві вимагає наукового обґрунтування і удосконалення, викликає наукові дискусії і практичні рекомендації.

Динаміка вовнової продуктивності овець має негативний тренд і відображає чітку тенденцію до зменшення середнього річного настригу вовни від однієї вівці у всіх категоріях господарств – від 3,0 до 2,7 кг, у підприємствах – від 2,4 до 1,5 кг, у господарствах населення – від 3,8 до 3,0 кг (рис. 3).

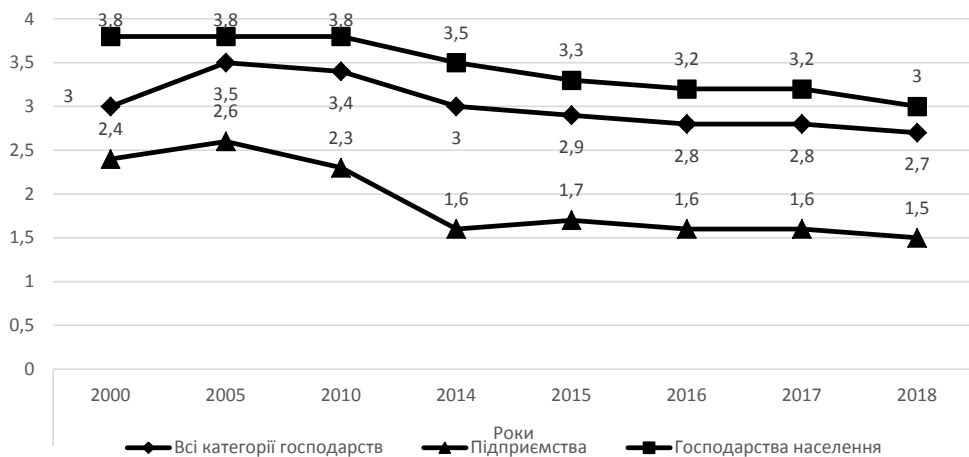

Рис. 3. Динаміка настригу вовни від однієї вівці в Україні, кг

Середня маса однієї голови овець і кіз, яка продана переробним підприємствам зростає в цілому від 40 до 52 кг, або на 30%, приріст у підприємствах становить 40,0%, а у господарствах населення 64,3%. Основною причиною, яка гальмує розвиток галузі вівчарства, є висока собівартість продукції та низькі ціни реалізації.

Низький рівень продуктивності овець свідчить про недосконалість технологій у вівчарстві, порушення обороту стада, низький генетичний потенціал порід, які утримують господарства. Через низький рівень ціни на вовну і труднощі зі збутом продукції деякі господарства взагалі відмовляються від стрижки овець і втрачають цінну продукцію і доходи від можливої її реалізації. Крім того, доробка вовни після стрижки, її миття, очищення, пакування вимагають додаткового технологічного устаткування, коштів на яке більшість господарств не мають.

Встановлено, що при сучасному рівні цін на продукцію збитковість вівчарства становить у 2018 р. 16,6% у сільськогосподарських підприємствах і 3,7% у фермерських господарствах (табл. 4).

Таблиця 4

Рівень рентабельності виробництва овець і кіз на м'ясо, %

Показники	Роки						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Сільськогосподарські підприємства	-32,8	-36,2	-43,0	-26,6	-31,5	-39,6	-16,6
Фермерські господарства	-13,7	-2,6	-14,0	-2,9	6,0	-15,1	-3,7

Галузь вівчарства із високорентабельної (64,2% у 1991 р.) з 1995 року перетворилась на нерентабельну. Впровадження передових технологій вирощування овець, ретельний контроль за параметрами їх відтворення, вибір породи й правильного способу годівлі та утримання тварин уможливило досягти 50–60% рентабельності виробництва продукції. А у племінних підприємствах України цей показник може досягти 100% [18, с. 89-94]. На думку провідних вчених відновити чисельність овець за рахунок відтворення власного наявного поголів'я в більшості регіонів України не можливо і за 100 років. Саме через збитковість виробництва вовни і баранини впродовж всього періоду дослідження, сільськогосподарські підприємства постійно скорочували поголів'я овець і обсяги виробництва баранини і вовни.

Отже, проведений аналіз організаційно-економічних переваг, сучасного стану та методичних основ ефективного розвитку галузі вівчарства дозволяє стверджувати, що галузь має велике значення у забезпеченні ринку необхідною продукцією, але в процесі реформування зазнала значних втрат і перетворилась на непривабливий і неефективний вид бізнесу.

Оскільки вівчарство в основному має дрібнотоварний характер (87,6% вовни та 93,7% баранини вироблено у господарствах населення) основні причини збитковості і низького рівня ефективності полягають у відсутності налагоджених ринків збуту вовни і баранини, неможливості формування великих партій продукції, відсутність обладнання для очищення і доведення якості вовни до певного класу, що спричиняє низький рівень цін, які не відшкодовують виробничі витрати. Особливо гостро це відчувають приватні господарства населення та фермерські, які є основними виробниками продукції вівчарства, але доступу до каналів збуту не мають. Наприклад, власники овець, що мають дрібні ферми, не в змозі як слід підготувати вовну до реалізації, тобто розкласувати її, затюкувати, зберігати, сформувати крупну партію і забезпечити транспортування. Цим й користуються приватні посередники, які скуповують продукцію за мізерну ціну, завдаючи селянам явних збитків [11, с. 41-47].

Тому їх кооперація з метою забезпечення ринків збуту, реклама і популяризація продукції, налагодження каналів збуту є необхідною умовою ефективного розвитку галузі. На кооперативній основі такі господарства можуть вирішити питання придбання високопродуктивного поголів'я, оренди пасовищ і сінокосів, забезпечення кормами та іншими сировинними ресурсами, придбання техніки і обладнання, залучення інвестиційних ресурсів.

Для підприємств, які розвивають галузь на інтенсивній основі, в першу чергу, слід звернути увагу на економію виробничих витрат і пошук шляхів зниження собівартості продукції. Прийнята практика отримання продукції вівчарства один раз на рік – (стрижка овець, реалізація їх на м'ясо у 8 місячному-річному віці) не сприяє контролю над рівнем виробничих витрат, які необхідно здійснювати протягом року. Тому підприємства, які утримують овець, повинні запровадити системи управлінського обліку, бюджетування операційної діяльності з метою удосконалення економічного управління галуззю. У виробництво слід впровадити такі методи. Оптимізація собівартості виробництва вівчарської продукції є основним економічним важелем ефективного ведення галузі.

Основною метою економічного управління витратами є своєчасне, повне, вірогідне відображення фактичного розміру і складу витрат та контроль за використанням усіх видів виробничих ресурсів.

До основних завдань управління виробничими витратами галузі вівчарства належать:

- визначення складу виробничих витрат у вівчарстві за основними статтями калькуляції та видами продукції;
- планування виробничих витрат на основі технологічних вимог утримання овець та нормативів витрат матеріальних ресурсів і кормів;
- організація своєчасного і повного відображення виробничих витрат, їх облік, аналіз, економічне обґрунтування з метою прийняття управлінських рішень;
- встановлення фактичного рівня собівартості основної, додаткової і побічної продукції та порівняння з її з плановими показниками (рис. 4).

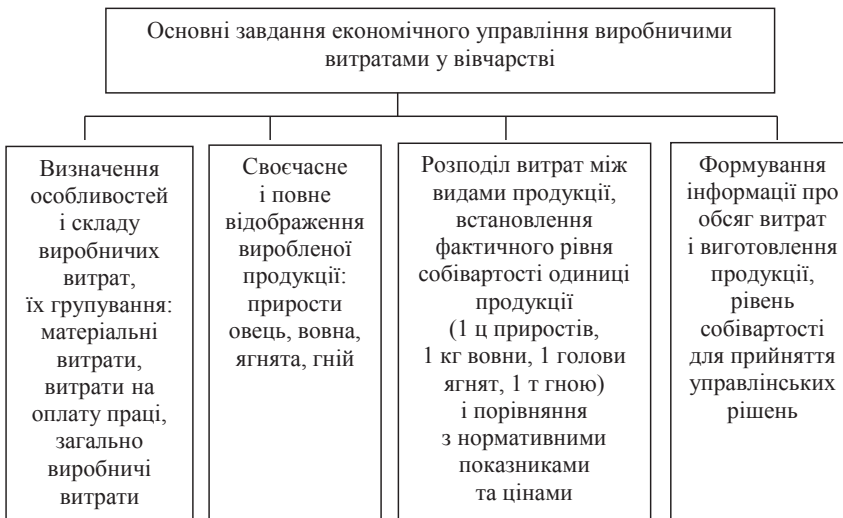

Рис. 4. Завдання економічного управління виробничими витратами у вівчарстві

Під час обґрунтування шляхів зниження собівартості продукції вівчарства слід звернути увагу на те, що з підвищенням продуктивності тварин знижується собівартість. Отже, фактори, що зумовлюють таке підвищення, можна розглядати як фактори зниження собівартості продукції вівчарства. Серед них особливе значення мають впровадження у виробництво високопродуктивних порід тварин, дотримання всіх передових способів утримання тварин, зміцнення кормової бази вівчарства, дотримання зоотехнічних вимог під час складання раціонів щодо збалансованості протеїном, мінеральними речовинами, іншими поживними компонентами, вдосконалення галузевої структури підприємств з орієнтацією на вимоги ринку, досягнення раціональної концентрації виробництва, що забезпечує краще використання ресурсів, більш швидке запровадження досягнень науки, техніки, передової практики.

Одним з важливих шляхів зниження собівартості продукції вівчарства є підвищення продуктивності праці на основі раціональної побудови організаційної структури підприємств, впровадження досконалого внутрішньогосподарського економічного механізму та ефективних соціально-економічних відносин.

До шляхів зниження собівартості продукції вівчарства можна віднести використання дешевих кормових ресурсів, вдосконалення процесу виробництва, механізації виробничих процесів та скорочення кількості працюючих, кооперація з іншими

підприємствами, які можуть виготовляти складові за меншими цінами. Однак існує чимало проблем, пов'язаних з цим. Так, зменшення витрат на придбання якісних кормів та заміна більш дешевими може привести до пониження якості кінцевого продукту, а це може негативно відбитися на реалізації продукції. Зменшення кількості працівників та механізація виробництва вимагають на перших етапах значних капітало вкладень [12, с. 126-130].

На нашу думку, на кожному підприємстві необхідно передбачити певні заходи щодо здійснення режиму економії витрат та підвищення продуктивності тварин. Це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності продукції та забезпеченню соціально-економічного розвитку галузі вівчарства.

Висновки. Вівчарство на сучасному етапі є найбільш проблемною галуззю щодо нарощування обсягів виробництва і підвищення ефективності, проте має значний потенціал і нові можливості ефективного розвитку.

Ключові проблеми у розвитку вівчарства: різке скорочення поголів'я овець в господарствах усіх форм власності; зменшення обсягів виробництва продукції вівчарства; втрата ринків збуту продовольства і сировини; низький рівень споживання продукції вівчарства населенням України; відсутність зв'язків виробників з підприємствами переробної промисловості.

Економічне значення галузі полягає в тому, що утримання овець у господарствах сприяє підвищенню ефективності використання сільськогосподарських угідь. Вівці використовують пасовища низької якості, завдяки вівцям повніше використовуються природні угіддя і найбільш дешеві корми. Утримання овець, з точки зору енергетичних витрат значно дешевше, порівняно з іншими видами тварин.

Стимулом останніх років до розвитку вівчарства є зростання попиту на внутрішньому ринку на органічне, екологічно чисте м'ясо овець і молочну продукцію, підвищення потреб переробних підприємств у вовні, євроінтеграційні процеси в економіці України, які спонукають виробників до розширення асортименту та підвищення якості продукції. Тому використання організаційно-економічних переваг вівчарства для забезпечення ефективного його розвитку створює перспективи нарощування потенціалу і забезпечення прибутковості виробництва.

Запропоновані заходи для підприємств – удосконалення економічного управління витратами на основі впровадження системи управлінського обліку, бюджетування операційної діяльності з метою визначення фактичного розміру і складу витрат та контролю за використанням усіх видів виробничих ресурсів.

Зниження собівартості продукції вівчарства пов'язано з переорієнтацією галузі на утримання високопродуктивних порід з метою збільшення виробництва баранини та молока, створення власної кормової бази і переробки продукції, або інтеграції з переробними підприємствами, формування культури споживання баранини та молочної продукції вівчарства у населення. Перспективи подальших досліджень пов'язані із дослідженням ринку продукції вівчарства та цінових трендів.

Список використаних джерел:

1. Вівчарство України: моногр. / В.М. Іовенко, Л.О. Сиротюк, Т.І. Нежлукченко та ін; за ред. В.П. Буркага; УААН; Ін-т тваринництва степових районів ім. М.Ф. Іванова «Асканія-Нова». Київ : Аграрна наука, 2006. 616 с.
2. Шелест Л.С. Моніторинг ефективності виробництва, переробки та реалізації продукції вівчарства. *Аграрна наука і освіта*. 2008. Т. 9. № 3/4. С. 115-121.
3. Штомпель М.В., Вовченко Б.О. Технологія виробництва продукції вівчарства. Київ : Вища освіта, 2005. 344 с.
4. Безпалова Н.О. Відродження вівчарства як захід підвищення економічної ефективності використання сільськогосподарських угідь у Херсонській області. *Таврійський науковий вісник: збірник наукових праць ХДАУ*. Вип. 49. Херсон : Айлант, 2008. С. 249–254.

5. Вдовиченко Ю.В., Жарук П.Г. Стан та перспективи розвитку галузі вівчарства України. *Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету*. 2013. № 1(31). С. 135–138.
6. Беженар І.М. Організаційно-економічні резерви підвищення конкурентоспроможності галузі вівчарства. *Економіка АПК*. 2015. № 8. С. 33–36.
7. Бойко В.О. Перспективи розвитку та підвищення конкурентоспроможності галузі вівчарства на Херсонщині. *Економіка АПК*. 2018. № 1. С. 26–33.
8. Ковальов Д.В. Соціально-економічна складова та напрями відродження галузі вівчарства у Херсонській області. *Агросвіт*. 2019. № 23. С. 42–48.
9. Тваринництво України 2018 р.: статистичний щорічник. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 21.01.2020).
10. Сільське господарство України у 2018 р.: статистичний щорічник. Київ : Державна служба статистики України, 2019. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 21.01.2020).
11. Сокол О.І. Невідкладні завдання відновлення і стабільного розвитку вівчарства України. *Економіка АПК*. 2007. № 7(153). С. 41–47.
12. Славкова О.П., Кириченко Є.Р. Проблемні питання визначення собівартості продукції тваринництва. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2018. Вип. 33. С. 125–130.

References:

1. Iovenko V.M., Syrotiuk L.O., Nezhlukchenko T.I. (2006) Vivcharstvo Ukrainy [Sheep breeding of Ukraine. UAAN; In-tvarynnytstva stepovykh raioniv im. M.F. Ivanova «Askaniia-Nova». Kyiv: Ahrarna nauka. (in Ukrainian)
2. Shelest L.S. (2008) Monitorynh efektyvnosti vyrobnytstva, pererobky ta realizatsii produktsii vivcharstva [Monitoring the efficiency of production, processing and marketing of sheep products]. *Ahrarna nauka i osvita*, vol. 9, no 3/4, pp. 115–121.
3. Shtompel M.V, Vovchenko B.O. (2005) Tekhnolohiia vyrobnytstva produktsii vivcharstva [Technology of sheep production]. Kyiv: Vyscha osvita. (in Ukrainian)
4. Bezpalova N.O. (2008) Vidrozhennia vivcharstva yak zakhid pidvyshchennia ekonomichnoi efektyvnosti vykorystannia silskohospodarskykh uhid u Khersonskii oblasti [Revival of sheep farming as a measure to increase the economic efficiency of agricultural land use in the Kherson region]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk: zbirnyk naukovykh prats KhDAU*. Kherson: Ailant, vol. 49, pp. 249–254.
5. Vdovychenko Yu.V., Zharuk P.H. (2013) Stan ta perspektyvy rozvytku haluzi vivcharstva Ukrainy [Status and prospects of development of the sheep industry in Ukraine]. *Visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho ahrarnoho universytetu*, vol. 31, pp. 135–138.
6. Bezhenar I.M. (2015) Orhanizatsiino-ekonomichni rezervy pidvyshchennia konkurentospromozhnosti haluzi vivcharstva [Organizational and economic reserves of increasing the competitiveness of the sheep industry]. *Економіка АПК*, vol. 8, pp. 33–36.
7. Boiko V.O. (2018) Perspektyvy rozvytku ta pidvyshchennia konkurentospromozhnosti haluzi vivcharstva na Khersonshchyni [Prospects for development and competitiveness of the sheep industry in Kherson region]. *Економіка АПК*, vol. 1, pp. 26–33.
8. Kovalov D.V. (2019) Sotsialno-ekonomichna skladova ta napriamy vidrozhennia haluzi vivcharstva u Khersonskii oblasti [Socio-economic component and directions of revival of sheep industry in Kherson region]. *Ahrosvit*, vol. 23, pp. 42–48.
9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2019) Tvarynnytstvo Ukrainy 2018 r.: statystychnyi shchorichnyk. [Livestock of Ukraine 2018: Statistical Yearbook] / Vidp. za vyp. O. M. Prokopenko. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Avialable at: www.ukrstat.gov.ua (accessed 21 January 2020).
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2019) Silske gospodarstvo Ukrainy za 2018 rik: statystychnyi zbirnyk [Agriculture of Ukraine for 2018: statistical collection]. Vidp. za vyp. O.M. Prokopenko. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Avialable at: www.ukrstat.gov.ua (accessed 21 January 2020).
11. Sokol O.I. (2007) Nevidkladni zavdannia vidnovlennia i stabilnoho rozvytku vivcharstva Ukrainy [Urgent tasks of restoration and stable development of sheep-breeding of Ukraine]. *Економіка АПК*, vol. 7(153), pp. 41–47.
12. Slavkova O.P., Kyrychenko Ye.R. (2018) Problemni pytannia vyznachennia sobivartosti produkt-sii tvarynnytstva [Problematic issues in determining the cost of livestock production]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii : Ekonomika i menedzhment*, vol. 33, pp. 125–130.